

УДК: 378.355

І.С. Азаров*Військова академія (м. Одеса), Україна*

ПРОГНОСТИЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ У МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

У статті представлено актуальність прогностичної компетенції у майбутніх військових фахівців Збройних Сил України. Сьогодні прогностичні компетенції є вкрай потрібними, оскільки при вирішенні завдань щодо запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам держави залучаються Збройні Сили України. Виконання будь-яких професійних завдань залежить не тільки від наявних професійних компетенцій військових фахівців, а й від можливості до передбачення ймовірного характеру розвитку майбутніх подій. Перебіг останніх обставин при веденні сучасних збройних конфліктів (операцій), розвинена теорія і практика прийняття рішення свідчить, що необхідно мати військових фахівців з розвинутим прогностичним мисленням, яке буде сприятиме ефективному ухваленню рішення у службово-бойовій діяльності.

***Ключові слова:** прогностична компетенція, військові фахівці, Збройні Сили України.*

Постановка проблеми

Стрімке наближення України до Європейського Союзу визначає інтеграцію державної системи освіти України у європейський простір вищої освіти за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи [1]. Військова освіта є складовою частиною державної системи освіти і не є винятком у цьому питанні. У березні 2016 року Президент України підписав Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України, де визначається, що одним з пріоритетних завдань є оптимізація системи вищих військових навчальних закладів, організація підготовки спеціалістів у відповідних навчальних закладах з отриманням у них європейського рівня освіти. У червні 2016 року Указом Верховного головнокомандувача Збройних Сил України було схвалено стратегічний оборонний бюлетень України (оборонна біла книга України) [2], відповідно до якого сформульовано, що для професіоналізації сил оборони необхідне реформування військової освіти і науки з урахуванням досвіду участі в антитерористичній операції та підходів, методик і програм, прийнятих в державах-членах НАТО.

Підготовка майбутніх військових фахівців, які будуть спроможні професійно вирішувати всі нестандартні службово-бойові завдання (стандартні, нестандартні) у короткі терміни, передбачати несприятливі події та вживати заходів щодо їх усунення є одним із пріоритетних завдань військової освіти. Оцінка діяльності ВВНЗ, навчальних програм і підходів до організації підготовки майбутніх військових фахівців до оволодіння прогностичною компетенцією в реальній практиці побудована на формальних показниках, а не на реаліях сучасних тенденцій, серед яких варто відокремити зростання застосування нетрадиційних засобів ведення війн у досягненні цілі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Прогнозування як явище з'являється на початку 1960 років, у період проведення досліджень з теорії ймовірності (А. Акопов, О. Конопкін, К. Пірсон, А. Родіонова та інші). Надалі прогнозування вивчалось з позицій психологічного, соціального, педагогічного підходу (Р. Акофф, І. Антонова, А. Брушлінський, І. Бестужев-Лада, В. Воронкова, С. Глівенко, В. Єрохін, Ю. Кулюткін, В. Матвієнко, А. Присяжна, О. Соколов, Л. Регущ, Б. Ломів, Е. Сурков, Г. Сухобська та інші). Безпосередньо питання прогнозування у воєнній справі за різними напрямками розглядалися у наукових працях таких науковців, як С. Богданов, І. Воробійов, Дж. Горетка, Дж. Ісаксон, О. Гребенюк, В. Гершунський, Кр. Густафон, С. Гудков, В. Давидов, Г. Кабакович, О. Каплун, Ю. Коленко, В. Конопльов, Ш. Кент, В. Кисельов, Кр. Лаен, Уле Ліндас, М. Молоткова, Н. Менчинська, В. Михайловський, Ю. Михайлов, В. Михайлович, В. Плет, В. Симонов, А. Себровський, І. Сергієнко, М. Полянський, Є. Потапчук, С. Родиков, О. Сафін, Л. Семейко, О. Тіщенко, С. Чекінов, В. Чмир, Ю. Чуєв, П. Хантінгтон, В. Ягунов та інші. Представлений аналіз праць свідчить про те, що питанням щодо прогнозування у військовій справі приділяється досить уваги, а питання розвинення прогностичної компетенції у майбутніх військових фахівців як явище трапляється тільки у зарубіжних працях.

Постановка задачі та її розв'язання

Метою статті є обґрунтування необхідності прогностичної компетенції у військових фахівців, впровадження нових форм організації навчально-виховного процесу військових фахівців.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Сучасні тенденції реформування військової системи освіти, нові вимоги до підготовки військових фахівців, забезпечення результативного навчання військових фахівців у сучасних умовах неможливе без наповнення навчальних програм новими концепціями, що нададуть можливість підготувати військових фахівців нового покоління.

Виклад основного матеріалу

В умовах виконання військового обов'язку багато чого залежить від професійних компетенцій офіцера, а також від спроможності передбачити ймовірний характер ведення дій противника, його тактику та психологію, від спроможності уявити перебіг процесів та явищ у майбутньому в певній послідовності з установами чітких взаємозв'язків. Донедавна війни велися традиційними збройними засобами з використанням регулярних армій. А сьогоднішня специфіка війн полягає в тому, що вони ведуться нетрадиційними, зокрема політичними, економічними, інформаційними, ідеологічними, психологічними, гуманітарними, розвідувальними та іншими способами [5, с. 22]. У сучасних війнах привичне застосування засвоєних знань, отриманих у ВВНЗ не є вирішальним. Розвиток прогностичної компетенції у військових фахівців надасть допомогу при вирішенні службово-бойових завдань з високим ступенем невизначеності та великою кількістю ризиків.

В педагогічній літературі розрізняють компетентність і компетенцію. Компетенція – це сукупність взаємопов'язаних змістовних орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності, необхідних для здійснення діяльності. Це певні норми, формальні вимоги суспільства до підготовки майбутніх фахівців, а компетентність, у свою чергу, – рівень освіченості, що є інтегративною якістю особистості викладача, забезпечує здатність вирішувати завдання різного характеру (пізнавальні, ціннісно-орієнтовні, комунікативні, перетворювальні), спираючись на соціальний досвід [2, с. 197].

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить про те, що для якісної характеристики підготовленості майбутнього військового фахівця до професійної діяльності на сучасному етапі розвитку військової освіти використовується категорія «професійна компетентність». Під професійною компетентністю людини розуміють багатогранне явище, в основу якого покладено інтеграцію особистісних якостей людини, її спроможність використовувати знання, вміння, навички в діяльності, її ставлення до вимог робочого місця, професії. Компетентність спеціаліста виступає як професійний досвід, що втілюється у професіоналізм. Саме компетенція та компетентність забезпечують взаємозв'язок особистісних якостей індивіда з вимогами соціокультурного середовища та забезпечують процес його входження до соціуму (соціалізацію) [2, с. 197].

Вона розглядається як результат професійної підготовки майбутніх фахівців. Професійна освіта є процесом, який складається з різних стадій оволодіння різними компетенціями. Так, Кр. Густафон, Ю. Михайлов, В. Михайлович, Ю. Приходько, В. Телелим, Ю. Чуєв, П. Хантінгтон, В. Ягупов та інші розглядають удосконалення та проблемні питання військової освіти. Проблематика ефективного формування прогностичної компетенції як складової професійної компетенції у військових фахівців залишається непоміченою та не стала предметом спеціального наукового дослідження у вітчизняній освіті. А у зарубіжній освіті – навпаки. Міжнародна комісія Ради Європи у своїх документах розглядає, що ефективність роботи фахівців залежить від загальних та специфічних вмінь, здатності розуміти і використовувати всі отримані знання, вибудовувати стратегію роботи, наявності прогностичного мислення та вміння постійно працювати над розвитком особистих здібностей [4, с. 54].

Як приклад можна привести наукові праці бригадного генерала армії Сполучених Штатів Америки, учасника двох світових війн, експерта зі збору й аналізу інформації В. Плетта. У своїй книзі «Інформаційна робота стратегічної розвідки. Загальні принципи» [7, с. 279] він зазначив, що одним з головних факторів вдалого передбачення є компетентність фахівця, що виконує прогноз. Ефективність передбачення залежить від фахівця, у якого сформульовано прогностичне мислення, який має спеціальні знання у тій галузі, де робить прогноз та приділяє велику увагу всім зв'язкам (політичним, соціальним, культурним та іншим) прогнозованого об'єкта чи події.

Під прогностичною компетентністю у військовій справі варто розуміти діяльність військового фахівця зі знанням прогностичної термінології, вмінням науково передбачати, вмінням адекватно оцінювати власний професіоналізм та результати роботи, пошуком самореалізації, гнучкістю мислення. Прогностична компетентність у системі військової освіти формується на початку професійної діяльності, при чому постійно збільшується протягом службового досвіду.

Аналіз наукової літератури продемонстрував різноманіття трактатів, присвячених прогностичним завданням як складовій формування прогностичної компетенції. Так, Ю. Кулюткін і Г. Сухобська виокремлюють прогностичні завдання у теорії, вирішення яких передбачає самостійне конструювання деяких «проектів майбутнього». Дещо інший аспект в аналізі поняття «прогностичне мислення» виокремлює Р. Бал. У своїх працях він ставить завдання, вимогами яких є отримання прогнозу в різних конфігураціях.

Формування прогностичної компетенції майбутніх військових фахівців здійснюється шляхом реалізації навчально-пізнавальних, професійно-підготовчих та навчальних моделей, кожна з яких має власну технологію. Навчально-пізнавальна модель має три блоки: блок навчально-пізнавального прогнозування, блок професійного прогнозування, блок оволодіння прогностичною компетенцією. При цьому блок навчально-пізнавального прогнозування має пріоритетну суть. Основне завдання цієї моделі – прогнозування військовими фахівцями особистої пізнавальної діяльності. Професійно-підготовча модель має на меті формування та розвиток професійних властивостей у майбутніх військових фахівців. Третя модель характеризується конкретизацією оволодіння прогнозуванням військовими фахівцями під час практики у військових частинах. Крім того виокремлюють такі завдання реалізації функції зазначеної моделі: вдосконалення прогностичних компетенцій, а також надання основ прогнозування підпорядкованому особовому складові.

Структурно прогностична компетенція складається з наступних наборів елементів. Перший елемент формує основні уявлення про прогнозування, його суть, історію, основні завдання, методи, форми, варіанти застосування; професійно-особистісне становлення та розвиток прогностичного мислення у майбутніх військових фахівців. Форма організації являє собою спецкурс щодо оволодіння прогностичною компетенцією або окремі лекції на прогностично орієнтовані теми. Результатом буде обізнаність військових фахівців щодо ефективності оволодіння прогностичною компетенцією. Як наслідок, у них має з'явитися зацікавленість та постійна мотивація до тренування оволодіння прогностичним мисленням.

Другий елемент – розвиток навичок прогнозування власної професійної спеціалізації. Його основними завданнями будуть формування, закріплення та застосування навичок прогнозування. Зміст компоненту буде включати опрацьовані процесуальні сторони прогнозування, декілька видів прогнозу, оволодіння навичками збору даних. Форма організації діяльності: заняття відповідно до спецкурсу, практичні заняття з прогностичної діяльності, самостійна робота. Результатом буде ознайомлення з технологією вдосконалення прогностичного мислення, усвідомлення проміжних цілей, які нададуть можливість привести майбутніх військових фахівців до досягнення результатів. Як наслідок, у військових фахівців сформується найкраща прогностична діяльність, а також військовий фахівець оволодіє прийомами прогнозування на необхідному рівні.

Третій елемент – це закріплення прогностичних навичок. У військовій справі будуть вирішуватися такі завдання: ознайомлення с різними варіантами прогнозу та формування загальних сценаріїв розвитку подій. Форма організації цього елемента – всі форми лекційних занять з педагогіки, психології, військового управління та інших дисциплін. Результатом буде формування навичок планування під час практичної діяльності. Військові фахівці зможуть розробляти різні варіанти та сценарії майбутніх подій з установленням чітких взаємозв'язків. До показників ефективності реалізації цього елемента можна буде зарахувати результативність та оптимальність у професійній діяльності майбутніх військових фахівців.

Теоретичний аналіз феномену формування прогностичного мислення як фундаментальної частини прогностичної компетенції дозволив виокремити чотири психолого-педагогічні умови:

- реалізація принципу «необхідного майбутнього», незважаючи на спеціалізацію;
- спеціальна структуризація змісту військово-професійної освіти на підставі завдань рефлексивно-прогностичного характеру;
- організація прогностичної діяльності військових фахівців, яка буде спрямована на створення образу майбутнього мобільного військового професіонала;
- використання імітаційних ігор та практичних занять для формування професійної компетентності як мотивованої готовності військового фахівця до самоорганізації та саморозвитку.

Сьогодні у педагогіці прогностична компетенція відображає ідеальні уявлення про знання особистості, до змісту яких входить: 1) знання прогностичної термінології, умінь і навичок прогнозування на певному відрізку освітньої траєкторії та на певному рівні здібностей особистості в тому ступені, в якому це необхідно; 2) якість навчальної, пізнавальної, професійної діяльності, що дозволяє за допомогою наукового пізнання адекватно оцінювати власну освітню, професійну траєкторію, результати діяльності, забезпечувати потреби особистості та соціуму; 3) цілеспрямованість, гнучкість мислення, вольова сфера, товариськість, толерантність; 4) оптимальні для цих умов цілі, вміння планувати, сценувати власну діяльність, мати оптимальний рівень пошуково-творчої діяльності, здібності адекватно оцінювати результати діяльності та мати самооцінку [6, с.73-74].

Сьогодні всі фахівці, особливо управлінці, повинні мати вміння зосереджуватися на виконанні завдань з метою отримання оптимального результату. Це забезпечується через прагнення довести справу до логічного завершення, пошук і реалізацію нестандартних рішень. У військовій справі виконання завдань здійснюється в умовах вкрай важких, пов'язаних з ризиком для життя, з обмеженим часом на ухвалення рішення, а нерідко – із застосуванням вогнепальної зброї та військової техніки. Бойовий досвід і теоретичні дослідження показують, що під час виконання службових обов'язків військові фахівці стикаються з важкопередбачуваними та унікальними подіями, які мають значущі наслідки для ухвалення правильного та адекватного рішення. Військова освіта потребує впровадження нових форм навчання, розвинення інноваційних методів навчання, спрямованих на формування прогностичної компетенції. На сьогодні в умовах міжнародно-політичної нестабільності військова освіта потребує негайного доопрацювання та наповнення робочих програм сучасними практико-орієнтованими дисциплінами, які актуальні на сьогодні. Реалії сьогодення такі, що прогностична компетенція сприятиме появі у майбутніх військових фахівців таких нововведень, як ефективність та результативність.

Висновки

Таким чином, одним із важливих показників якості підготовки майбутніх військових фахівців є сформованість прогностичних компетенцій. Кожному ВВНЗ необхідно розробити стратегію впровадження нових форм і методів навчання військових фахівців. Також, суттєво оновити зміст військової освіти, створити нові ланки системи професійної військової освіти та застосувати найефективніші сучасні педагогічні технології. Формування прогностичної компетенції у майбутніх військових фахівців ЗС України на тактичному рівні зробить вагомий внесок до вирішення завдання щодо отримання європейського рівня освіти.

Перспективи подальших досліджень

Аналіз результатів проведеного дослідження свідчить, що підготовка військових фахівців з прогностичною компетенцією є перспективною і потребує подальшого дослідження. Необхідність конкретизації та наповнення навчальних програм всіма компетенціями є вкрай великою, адже військові фахівці постійно виконують професійні завдання з високими ризиками.

Список використаних джерел

1. Закон України № 37-38 від 13.03.2016 р. «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Указ Президента України № 92/2016 від 14 березня 2016 року «Стратегічний оборонний бюлетень України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua>.
3. Бургуни І. Конструктивістський підхід до визначення компетентності особистості / І.В. Бургуни // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : збірник наукових праць. – № 1(4) – 2011.
4. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESCO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program. – OECD (Draft), 2015 – 279 p.
5. Муженко В. Перспективні напрями розвитку ЗС в умовах суттєвих змін у воєнно-політичній ситуації навколо України на період до 2020 р. : науково-теоретичний та науково-практичний журнал. – № 3/4. – 2015. – К. : «Стилос». – 86 с.
6. Присяжна А. Прогностична компетентність викладачів та учнів. [Електронний ресурс] : навчальний посібник для вузів III–IV рівнів акредитації. – Режим доступу : <http://portal.usu.ru>.
7. Platt W. Strategic Intelligence Production. Basic Principles. – New York: Frederic A. Praeger, 1957. – 302 p.

Рецензент: Н.М. Черненко, к.пед.н., доц., Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського.

ПРОГНОСТИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ У БУДУЩИХ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

И.С. Азаров

В статье представлена актуальность прогностической компетенции у будущих офицеров Вооруженных Сил Украины. Сегодня прогностическая компетенция является необходимой, так как при решении задач по предотвращению внешних и внутренних угроз государства привлекаются Вооруженные Силы Украины. Выполнение любых профессиональных задач зависит не только от существующих профессиональных компетенций военных специалистов, а и от возможности предвидения вероятного характера развития будущих событий. Ситуация, которая сегодня сложилась при ведении современных войн, развитая теория и практика принятия решения подтверждает тот факт, что необходимо иметь компетентных офицеров с развитым прогностическим мышлением, которое будет способствовать эффективному принятию решения в служебно-боевой деятельности.

Ключевые слова: прогностическая компетенция, военные специалисты, Вооруженные Силы Украины.

PROGNOSTIC COMPETENCE OF FUTURE MILITARY SPECIALIST

I. Azarov

The purpose of the article is to justification prognostic competence of future military specialist Army of Ukraine. Today, a question is actual, because the decision of tasks in relation to prevention of external and internal threats of the state Army of Ukraine are attracted. Any professional tasks not depends professional jurisdictions of military specialists but also from possibility to the prediction of credible character of developments. Also, the article contains a conceptual view of the process of formation of time perspective thinking of future military specialist.

Keywords: prognostic competence, military specialist, Army of Ukraine.